

אחת הדילמות המוסריות הקשות ביותר העומדות בפני חיילים ומפקדים
בצה"ל היא כיצד להתמודד עם ילדים פלסטינים שגויסו לארגוני הטרור.
במנהלת התיאום והקישור בשכם הנהיגו כמה צעדים ארגוניים פשוטים
שמצילים חיים – גם של החיילים וגם של הילדים שמוחם נשטף והם
כמהים להפוך לשהידים

צעירים פלסטינים מתעמתים עם כוחות הביטחון
בכפר בידו סמוך לגבעת-זאב | הילדים ובני
הנוער הפלסטינים מופצצים כל הזמן כמסרים
שלפיהם הייעוד הנשגב ביותר שלהם הוא
ההקרבה העצמית למען המולדת

סא"ל מנצור ראיד
לשעבר ראש מת"ק שכם.
בוגר המכללה לביטחון לאומי

מעורבות ילדים פלסטינים בטרור

מבוא

במהלך העימות בין ישראל לפלסטינים שהחל בספטמבר 2000 ואשר כונה בפי הפלסטינים אינתיפאדת אלאקצא, בוצעו נגד מטרות ישראליות - צבאיות ואזרחיות - אלפי פיגועים מסוגים שונים במגוון רחב של דרכים. בין היתר ניצלו ארגוני הטרור ילדים כדי להוציא אל הפועל פיגועים נגד ישראל ולא חסכו במאמצים כדי לגייסם לשורותיהם. המאמר סוקר את הדרכים שבהן מנצלים ארגוני הטרור את הילדים ומציג את הדילמות המוסריות, המבצעיות והאתיות הניצבות בפני חיילי צה"ל בבואם להתמודד עם התופעה. כמו כן מציג המאמר על צעדים ארגוניים פשוטים שניתן לנקוט כדי להגן הן על חיילי צה"ל והן על חיי הילדים הפלסטינים שמוחם נשטף והם מוכנים לבצע פעולות התאבדות.

תיאור הבעיה

מאז תחילת העימות בשנת 2000 משלבים ארגוני הטרור ילדים בפעולותיהם. השימוש הנפוץ ביותר הוא ניצולם במשימות של בלדרות - מתוך הנחה שחזותם התמימה לא תעורר חשד. בין היתר מנסים ארגוני הטרור להעביר באמצעות ילדים נשק וחומרי חבלה דרך מחסומי צה"ל. בחלק מהמקרים הילד כלל אינו יודע שהוא מעביר חומרי לחימה. מבחינתו נתנו לו כמה שקלים כדי לבצע שליחות. בתחילה, כשתעשיית המנהרות בריח הייתה בראשיתה, נהגו לנצל ילדים למשימות בלדרות והברחה בגלל ממדיהם הקטנים. המנהרות היו צרות, ומבוגרים התקשו לעבור בהן. עם השתכללות המנהרות והתרחבותן נעלם הצורך בשיגור ילדים לתוכן. הילדים משמשים גם מעבירי מסרים ותצפיתנים בעבור פעילי הטרור המסתתרים מכוחות הביטחון. שימוש ציני עוד יותר בילדים הוא הפיכתם למגינים אנושיים בעבור פעילי הטרור. בתחילת העימות התקיימו הפגנות רבות, ופעילי טרור נהגו להשליך בקבוקי תבערה ואף לירות מתוך המפגינים - ובהם ילדים רבים - לעבר כוחות הביטחון בידיעה שאלה יהססו להשיב אש בנסיבות כאלה. אולם השימוש המחרד ביותר שעושים ארגוני טרור בילדים הוא שיגורם למשימות התאבדות באמצעות חגורות נפץ.

המניעים והגורמים להתגייסות ילדים ובני נוער לטרור

הרצון של ארגוני הטרור להפעיל ילדים הוא אפוא ברור. אך נשאלת השאלה מה גורם לילדים להירתם לפעילות הזאת. מתברר שיש לכך מגוון רחב של סיבות:

- **אימים.** מחבלים מפעילים לחצים כבדים על בני נוער כדי שישתלבו בפעולות טרור ובניסיונות להבריח אמצעי לחימה דרך מחסומים. לעיתים הם מאיימים להתנכל לקרובי משפחה אם לא ייאותרו להתגייס.

- **פיתוי.** רבים מהילדים באים מבתים שבהם שורר מצב כלכלי קשה ומתפתים לתשלום הכספי שמוצע להם תמורת שירותיהם. פיתוי גדול עוד יותר הוא ההבטחה למענק כספי קבוע במקרה של מאסר או של מוות תוך כדי ביצוע המשימה.

- **בעיות אישיות.** נערים שהיו מעורבים בטרור התאפיינו בחלקם באישיות חלשה, בחוסר ביטחון עצמי והיו לרוב אוטוסיידים בחברה שלהם. בהתגייסות לארגוני הטרור הם ראו הזדמנות כדי לבלוט בקרב חבריהם ולזכות בהערכתם. גורמי הטרור מודעים לחולשות של הנערים האלה ומבטיחים להם לא פעם הבטחות דמיוניות תמורת התגייסותם.

- **הרצון לעבור את בחינות הבגרות בכלא.** בחלק מהמקרים הסבירו הנערים את מעשיהם בכך שהם חששו מכישלון בבחינות הבגרות וכי ידוע להם שבכלא שיעור ההצלחה בבחינות הבגרות עומד על 100%. לכן הם התגייסו לשירות ארגוני הטרור כדי להגיע בסופו של דבר לכלא. ההסברים האלה מלמדים לא רק על ביטחונם של הנערים שלא יאונה להם כל רע אם ייתפסו בשירותם של ארגוני הטרור, אלא גם על הדימוי שיש בעיניהם לכלא הישראלי: בית ספר מעולה, שכל בוגריו עוברים את בחינות הבגרות...

- **חיקוי מעשיהם של אחרים.** הפרסום שזוכים לו המחבלים והאהדה שהרחוב הפלסטיני רוחש להם ולאסירים מעודדים את הילדים לחקות את מעשיהם כדי לזכות באהדה דומה. ראוי לציין כי מנגנון דומה דוחף צעירים לפעולות התאבדות. החברה הפלסטינית מרעיפה גילויי כבוד והערצה למתאבדים, והדבר בא לידי ביטוי בכל המישורים: במשפחה, בבית הספר, בשכונה, בטלוויזיה וכו'. המחבלים המתאבדים נחשבים מופת ומקור גאווה למשפחה, לכפר, לעיר ואף לחברה כולה. הנערים רואים ושומעים ורוצים גם הם להפוך לדמויות מופת מעין אלה.

- **נסיבות אישיות מיוחדות** כגון שכול, טראומה אישית, מצב כלכלי ירוד או השתייכות לקבוצה חברתית הנחשבת לנחותה, כגון פליטים - הן גם מניע למעורבות של נערים בטרור.

- **הסתה.** בני נוער רבים מתגייסים לארגוני הטרור ממניעים אידיאולוגיים בעקבות הסתה. בגלל מרכזיותו של המניע הזה יוקדש לו הפרק הבא.

גיוס ילדים באמצעות שטיפת מוח וחינוך לשנאה

הילדים ובני הנוער הפלסטינים מופצצים כל הזמן במסרים שלפיהם הייעוד הנשגב ביותר שלהם הוא ההקרבה העצמית למען המולדת. את המסרים האלה מפיצים לא רק כלי התקשורת של החמאס, אלא גם אלה של הרשות הפלסטינית. את המסרים האלה מעבירים גם באמצעות טקסים שבהם ניתן לראות ילדים - ואפילו תינוקות - לובשים מדים, נושאים נשק, חגורים

השפעות חברתיות

מניעים כספיים

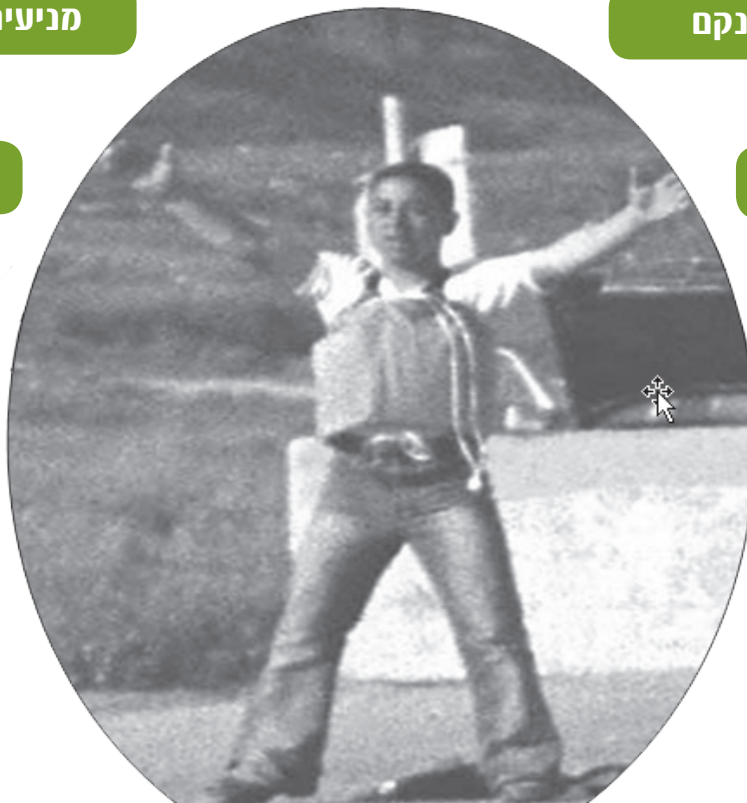
יצר הנקם

חינוך לשנאה

חיקוי מחבלים

בעיות אישיות

בחינות בכלא

איור 1: הסיבות למעורבות ילדים ובני נוער פלסטינים בטרור

מפעיל הארגון אתר אינטרנט הכולל עיתון ילדים מקוון בשם "אלפאתח" ("הכובש").¹ העיתון מופיע בדרך כלל מדי שבועיים. הגיליון הראשון שלו יצא בספטמבר 2002. לעיתון הילדים "אלפאתח" ישנו קישור מאתר האינטרנט הראשי של החמאס.²

הדילמה

גיוס ילדים ובני נוער לארגוני הטרור מציב בפני צה"ל דילמה מוסרית, ערכית ומבצעית מורכבת וסבוכה. האסלאם הקיצוני רואה בילדים המגויסים חיילים לכל דבר ושולח אותם ללא היסוס אל מותם בשם האמונה והדת. הדילמה העומדת בפני חיילי צה"ל ומפקדיו היא חדה וברורה: מצד אחד מדובר בילדים, שהפגיעה בהם היא טאבו מוחלט בחברה הישראלית. מצד אחר מדובר לעיתים בילדים שהם פצצות מתקתקות שמסכנות את חייהם של חיילים ושל אזרחים רבים. מדובר במקרה הזה בהתנגשות בין שני ערכים מרכזיים וחשובים: ערך החיים והערך של טוהר הנשק.³

מה עושים כשרואים ילד עומד להשליך בקבוק תבערה? יורים בו? כיצד לנהוג בילד שנושא על פי החשד מטען חומר נפץ? האם לנהוג בו כמו בלוחם אויב או כמו בילד? לאיזה ערך צריך לתת משקל רב יותר?

מסמך "רוח צה"ל" מפרט מה מתחייב מהערך "טוהר הנשק": "החייל ישתמש בנשקו ובכוחו לביצוע המשימה בלבד, אך ורק במידה הנדרשת לכך וישמור על צלם אנוש אף בלחימה. החייל לא ישתמש בנשקו ובכוחו כדי לפגוע בבני אדם שאינם לוחמים ובשבויים ויעשה כל שביכולתו למנוע פגיעה בחייהם,

ב"חגורות נפץ" ועוטים סרטי מצח שבהם הם מצהירים על נכונותם להקריב את עצמם ולהפוך לשהידים.

אם לא די בתעמולה הרשמית לשנאת ישראל ולהאדרת ההקרבה העצמית, באים ארגוני הטרור ומוסיפים לכך גם תעמולה דתית שבה מבטיחים לנערים אושר נצחי בעולם הבא. וכדי להתמודד עם מסרים נגדיים שעשויים לבוא מהמשפחה נוהגים לעיתים ארגוני הטרור לבודד את הילדים ואת בני הנוער מבתיהם וממשפחותיהם - מה שמקל על מלאכת שטיפת המוח.

● קייטנות קיץ

קייטנות הקיץ הן מכשיר נוח לארגוני הטרור לעצב את הילדים ואת בני הנוער כראות עיניהם. הרחק מהפיקוח של המשפחות ניתן להחדיר לבני הדור הצעיר רעיונות קיצוניים, בלי שאלה ייתקלו באיזושהי מילה של ביקורת. ואכן בקייטנות עוברים בני הנוער אינדוקטרינציה אינטנסיבית לצד הכשרה צבאית. במסגרות האלה מועברים לילדים תכנים ומסרים אסלאמיים קיצוניים המעודדים אותם להשתתף בג'יהאד נגד ישראל. הקייטנות הפופולריות ביותר הן של החמאס, ומשתתפים בהן ילדים רבים. אלה מקבלים ממארגניהן מדים, נעליים, מחברות ויחס חם. בקייטנה מלמדים את הילדים, בין היתר, על תולדות האסלאם. מסביב לתלמידים תלויות תמונות רבות של "שהידים" כדי להדגיש שהם המודל לחיקוי וכדי לטעת בילדים את השנאה לישראל.

● מערכת החינוך והאינטרנט

כדי להפיץ את מסריו עושה החמאס שימוש רב גם באינטרנט. בין השאר

גרמו לאנשים לחשוב: מדוע לחכות ולהמשיך לחיות חיים אומללים, כאשר ניתן להגיע לגן העדן רק בלחיצת כפתור או אפילו בהימצאות בטוח הירי הישראלי...

"חלק מהילדים בעזה נתונים להשפעת בתי הספר, המסגדים או הכינוסים שבהם משתתפים ילדים רבים ואשר בהם משמיעים דברי שבח להקרבה ולמסירת הנפש (התאבדות)... יש מי שמוכן לצייד אותם בנשק תמורת כסף, והדבר כולל אקדחים, רימוני יד ומטעני צינור המצויים לרוב ועולים רק שקלים בודדים. הילדים האלה, אשר נתונים לשטיפת מוח, הם חדורי מוטיוציה ללכת להתנחלות הקרובה ביותר, שם הם נהרגים מידי חיילי הכיבוש. הנתונים שבידינו מצביעים על כך שלא מעטים מבין הילדים שמסרו את נפשם ברצועת עזה הלכו אל ההתנחלויות לאור היום או באזורים חשופים. ב-90% מהמקרים הם עמדו בפני סכנה מפני שהם צוידו ברימונים, במטעני צינור ובדברים דומים."

לצד פתרונות מדיניים, דוגמת דרישה מהרשויות הפלסטיניות להפסיק את ההסתה בקרב הילדים, יש מקום להנהגת סידורים טכניים שיחסכו לחיילים ולמפקדים הרבה מהדילמות

סיכום

התופעה של מעורבות ילדים בטרור מציבה בפני מפקדי צה"ל וחייליו דילמה קשה מאוד ומעלה שאלות מוסריות רבות הנובעות מהצורך הן להגן על החיים והן להימנע מפגיעה בילדים - גם אם הם גויסו לארגוני טרור, לא כל שכן אם מדובר בילדים שאינם מעורבים בטרור, ורק נחשדים בסיוע לו. קשה מאוד לתת "פתרון בית ספר" כיצד להתמודד עם התופעה, שכן היא מורכבת ומסובכת מאוד. עם זאת נראה כי לצד פתרונות מדיניים, דוגמת דרישה מהרשויות הפלסטיניות להפסיק את ההסתה בקרב הילדים ואת עידודם להפוך ל"שהידים", יש מקום להנהגת סידורים טכניים שונים שיחסכו לחיילים ולמפקדים הרבה מהדילמות. ההסדר שהונהג במת"ק שכם של ליווי ילדים באמצעות מבוגר אחראי הוא דוגמה לסידור כזה שהוא יעיל והומני.

מקורות

1. כתובת האתר היא: www.al-fateh.net
2. כתובת האתר היא: www.palestine-info.com
3. אסא כשר, **אתיקה צבאית**, תל-אביב, משרד הביטחון, 1996
4. מסמך **רוח צה"ל**, http://www.aka.idf.il/SIP_STORAGE/FILES/5/47635.pdf
5. **שם**
6. אסא כשר, **שם**, עמ' 45
7. **שם**
8. **מעורבות ילדים בטרור**, המנהל האזרחי, מנהלת התיאום והקישור (מת"ק) בשכם, 2005
9. הפרק הזה נכתב על סמך המאמר "חמאס, אידיאולוגיה ומעורבות בטרור" מתוך אתר משרד ראש הממשלה www.pmo.gov.il
10. אלאזר הוא מסגד ואוניברסיטה ללימודי ההלכה (השריעה) האסלאמית לפי האסכולה הסוניית. המוסד הוקם בקהיר ב-1970. השייח' העומד בראשו נחשב לפוסק הלכה מרכזי בעולם הסוני.

בגופם, בכבודם וברכושם".⁴ אך אותו מסמך גם מפרט תחת הערך "חיי אדם" כי "החייל ינהג באופן מושכל ובטיחותי בכל פעולותיו מתוך הכרה בחשיבותם העליונה של חיי אדם. בעת לחימה יסכן את עצמו ואת רעיו במידה הנדרשת לביצוע המשימה".⁵

אסא כשר מסביר מהו "סיכון במידה הנדרשת" שניתן להצדיקו: "סיכון מוצדק הוא סיכון הנדרש לצורך סיכולו של סיכון קיים".⁶ באותו מקום מבהיר כשר ש"יש הצדקה לא רק לפעולה מסוכנת נוכח פני אויב, שעה שהוא כבר תקף ופגע או פלש ועומד לפגוע, אלא גם לפעולה נוכח פני אויב, שעה שהוא מתכוון לתקוף, ואין עוד כל אפשרות להניא אותו מכוונתו, אף על פי שזו עדיין לא יצאה אל הפועל".⁷

אם ברור לנו שילדים משמשים כלי בידי ארגוני הטרור, מעבירים אמצעי לחימה ונשלחים לפוצץ את עצמם, הרי לפי הערך "חיי אדם" מותר לפגוע בהם כדי לסכל את כוונת שולחיהם. אבל אז, כאמור, פועלים בניגוד לערך "טוהר הנשק".

בארגוני הטרור מודעים לכך - מה שמגביר בעיניהם את האטרקטיביות של גיוס ילדים לשורותיהם.

במפקדת התיאום והקישור (מת"ק) מצאו דרך ייחודית להתמודד עם התופעה ולצמצמה באופן ניכר - מה שעשוי לחסוך לחיילים ולמפקדים התמודדות עם הדילמות המוסריות הבלתי אפשריות. בין היתר נקבעו הסדרים ולפיהם תנועת ילדים לבית הספר דרך מחסום תתבצע בקבוצות ובליווי מבוגר אחראי - לרוב אחד המורים או ההורים. נוסף על כך הוגבל מעבר של קטינים במחסומים ללא ליווי ההורים. מדובר ללא ספק בפגיעה בחופש התנועה של הילדים, אך ההוראות והפעולות האלה סייעו לצמצם את תופעת הילדים הפועלים בשירות ארגוני הטרור ואף זכו לעיתים לתגובות אוהדות ומעודדות של הורים פלסטינים אשר ראו בהגבלות האלה אמצעי לבקרה ולשליטה על ילדיהם.⁸

עמדות והתייחסויות לתופעה בעולם הערבי-אסלאמי

בעקבות מבצע "חומת מגן" התחדד הוויכוח הציבורי במדינות ערב בסוגיית ההתאבדות, ולא בפעם הראשונה. שייח' אלאזהר,¹⁰ מגדולי הפוסקים בעולם המוסלמי כיום, אמר בהתייחסו לתופעת המתאבדים ש"הפלסטינים שמפוצצים את עצמם בקרב התוקפנים הם הביטוי הנעלה ביותר לתופעת השהאדה". אחמד יאסין, מנהיג החמאס, אמר ש"כל פלסטיני ופלסטיני, גדולים וקטנים כאחד, מייחלים לשהאדה ומחכים לזמן שבו יפוצצו את עצמם בין חיילי הכיבוש ובין המתנחלים". בהתייחסו לפגיעה בשוק מחנה יהודה בירושלים (אפריל 2002, 6 הרוגים) שאותו ביצעה צעירה בשם ענדליב ח'ליל אמר שבכך היא "באה חשבון חלקי עם האויב הציוני על פשעיו". יונס אלג'ארו, ממנהיגי תנועת החזית העממית, אמר ש"פעולות האסתשהאד (התאבדות) נגד אזרחים אינן חלק מתוכניותיו של העם הפלסטיני, אך כאשר הוא נאלץ להתמודד עם התקפות אכזריות במיוחד, הוא חייב להגן על עצמו, ואז ההגנה העצמית מותרת להשתמש בכל האמצעים".

קול חריג בנוגע לפיגועי ההתאבדות - ובמיוחד של ילדים - השמיע בעל הטרור אשרף אלעג'רמי ביומון של הרשות הפלסטינית "אלאאם". וכך הוא כתב: "תופעת מסירת הנפש (התאבדות) הולכת וגוברת, במיוחד בקרב בני הנוער... נראה שמצוקתם של הפלסטינים בשל חיי ההשפלה הקשים תחת הכיבוש דוחפת רבים להקל ב(ערך) החיים ולחפש את הדרך הקצרה ביותר לחיי העולם הבא כדי להיחלץ מן המציאות ולחיות בגן העדן... אין ספק שהכבוד וההערכה שרוחש העם הפלסטיני לשהידים השפיעו השפעה מכרעת על התהוות התופעה... כמו כן הלוויית השהידים והחגיגות שנערכו לכבודם, והיו מלוות תמיד בדיון על חיי הנצח והשלווה התמידית המובטחת (בגן העדן),

